

Y A Z M A ve EĞİTİMİ

Editör / Nihat BAYAT

Yazarlar

Nihat BAYAT

Kadir YALINKILIÇ

Hakan ÜLPER

İ. Seçkin AYDIN

Gökhan ÇETİNKAYA

Buket ASLANDAĞ

Demet YAYLI

Derya YAYLI

Şükran DİLİDÜZGÜN

Ergün HAMZADAYI

Günseli ORHON

Derya YILDIZ

Ankara
2019

YAZMA ve EĞİTİMİ

Editör / Nihat BAYAT

©Tüm Hakları Saklıdır. 2019.

Bu kitabın Türkiye'deki basım, yayın, satış hakları Anı Yayıncılık Eğitim ve Danışmanlık San. Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri herhangi bir bilgi depolama ve erişim sistemiyle veya mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, aktarılamaz veya dağıtılamaz.

Yayıncı Sertifika No : 16003
Matbaa Sertifika No : 13268
ISBN : 978-605-170-264-3
Kapak Tasarımı : Anı Yayıncılık - Kezban KILIÇOĞLU
Dizgi-Mizanpaj : Anı Yayıncılık - Kezban KILIÇOĞLU
Baskı : Sözkese Ofset
Adres : İvedik OSB 1518. Sokak Mat-Sit İş Mrk. No: 2/40 Yenimahalle-ANKARA
Tel : 0 312 395 21 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Editör: BAYAT, Nihat
YAZMA ve EĞİTİMİ
Anı Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara / Türkiye
2019, 328 Sf., 16 x 24 cm
ISBN: 978-605-170-264-3

Dil, Edebiyat, Metin Yapılandırma, Yazma Becerisi, Eğitim

Anı Yayıncılık
Kızılırmak Sok. 10/A
Bakanlıklar / ANKARA
Tel : 0 312 425 81 50 pbx
Faks : 0 312 425 81 11
e-posta : aniyayincilik@aniyayincilik.com.tr
<http://www.aniyayincilik.com.tr>

A harfinin evrimi

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	4
1. BÖLÜM -Yazma Modelleri	9
<i>Nihat BAYAT</i>	
2. BÖLÜM - Metin Yapılandırma Modeli	47
<i>Kadir YALINKILIÇ</i>	
3. BÖLÜM - Yazma Süreci	73
<i>Hakan ÜLPER</i>	
4. BÖLÜM - Yazmanın Planlanması	91
<i>İ. Seçkin AYDIN</i>	
5. BÖLÜM - Taslak Metin Geliştirme	115
<i>Gökhan ÇETİNKAYA - Buket ASLANDAĞ</i>	
6. BÖLÜM - Gözden Geçirme ve Düzeltme	135
<i>Gökhan ÇETİNKAYA</i>	
7. BÖLÜM - Yazılı Metinleri Ölçme ve Değerlendirme	159
<i>Hakan ÜLPER</i>	
8. BÖLÜM - Anadilinde ve Yabancı Dilde Yazma	175
<i>Demet YAYLI - Derya YAYLI</i>	
9. BÖLÜM - Yazma Becerisinin Önemi.....	187
<i>Şükran DİLİDÜZGÜN</i>	
10. BÖLÜM - Yazmaya İlişkin Yanılgılar ve Yaygın Hatalar	223
<i>Ergün HAMZADAYI</i>	
11. BÖLÜM - Yazılı Anlatım Biçimleri.....	249
<i>Ergün HAMZADAYI</i>	
12. BÖLÜM - Yaratıcı Yazma	275
<i>Günseli ORHON</i>	
13. BÖLÜM - Yazmayla İlgili Psikolojik Nitelikler.....	297
<i>Derya YILDIZ</i>	

Önsöz

Yazma becerisinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar genel olarak iki boyutta sürdürülmüştür: *Kuram* ve *uygulama* boyutunda. Kuram boyutunda yazmanın *dizgesel işleyişi* ve bu işleyişe etki eden *birimler* belirlenmeye çalışılmıştır. Hangi birimin ne tür bir role sahip olduğu kuramsal boyuttta sürdürülen çalışmaların erek edindiği noktadır. Yazma edimini yöneten ve yönlendiren birimler belirlendiğinde yazılı metin üretiminde aksayan noktalar da kolayca giderilebilir. Kuramsal çalışmalar bu nedenle yazmanın doğasını keşfedip onu derinlemesine anlama çabasıyla yol alır. Buna karşın uygulama boyutunda yürütülen çalışmaların odağında *öğretim* vardır. Yazma öğretimi kapsamındaki uygulamalar yazmanın dizgesel doğasıyla uyumlu biçimde sürdürülmek durumundadır. Kaynağını yazmanın dizgesel yapısından almayan çabalar zorunlu biçimde başarısızlıkla sonuçlanır. Ancak başarısızlıklar, yazmanın doğasına ilişkin yeni düşünelere ve yeni çalışmalara yol açar. Bu yönüyle kuramsal ve uygulamalı çalışmaların birbirine hem kaynaklık ettiği hem de birbirini yönlendirdiği söylenebilir.

Yazmanın dizgesel yapısı ve ilişkili olduğu birimlerin sayıca fazlalığı onu edinilmesi ve öğrenilmesi güç bir dil becerisi durumuna getirir. Yazılı bir metin üretme basitçe *planlama*, *yazma* ve *gözden geçirme* aşamalarından oluşur. Planlama, bilgi birikimi ve düşünme süreçlerini işleterek gerçekleştirilir. Yazarın konuya ilişkin belli bir bilgiye sahip olması ve bunu düşünme yetisini kullanarak yeniden biçimlendirmesi bu aşamanın önkoşuludur. Yazmanın başlangıcını oluşturan planlama süreci başarılı biçimde yapılandırıldığında diğer aşamalarda daha az sorunla karşılaşılır. Soyut bir yapı olarak üretilen plan, yazma aşamasında yazılı bir metne dönüşür. Yazarın dilsel bilgi birikiminin işlemeye başladığı yazma aşamasında planlamada belirlenen düşüneler uygun dilbilgisel yapılarla ve sözlükbirimlerle okur tarafından algılanabilir bir biçime bürünür. Tümüyle başarılı bir metin ilk denemede genellikle üretilemez. Bu nedenle olası hataları saptamak ve metni kusursuz duruma getirmek için gözden geçirme yapılır. Üçüncü aşama olan gözden geçirmede metnin bütüncül yapısı denetlenir, yerel bağlamda bulunan hatalar giderilir ve planla olan uyum çeşitli açılardan doğrulanır. Yazma ediminin üç aşamasında yapılan işlemler üretilen metnin amacına, okurun niteliğine, yazarın dünya bilgisine, vb. öğelere göre farklı biçimlerde gerçekleşebilir. Bu öğelerin her birinin yazma edimini ya da metni nasıl belirlediği, her yazma deneyiminin kendine özgü farklı nitelikler de taşır. İşte bu değişkenlik ve yazmada yer alan birimlerin diğer dil becerilerine oranla daha çok olması yazmanın güç bir edim olarak algılanmasına neden olur.

Yazmanın güç bir edim olarak algılanması onun iyi biçimde öğrenilmesindeki ve bir alışkanlığa dönüşmesindeki engellerden biridir. Birçok aşamanın birleşiminden oluşan, üstelik bu aşamaların çizgisel bir nitelik taşımadığı, bu nedenle

herhangi bir aşamanın metin bitene kadar mutlak biçimde sonlanmadığı bir beceriyi kazanmaya çalışmak bireyler için kolay bir uğraş değildir. Diğer yandan bu güçlüklerle karşın yazma edimi öğrenilemez bir şey de değildir. Bunun için her bir aşamanın doğasını ayrı ayrı kavramak ve belli bir aşamanın işlevini yerine getirecek stratejiler ve tekniklerle ilerlemek yeterlidir. Yazma, bilişsel ve özdevinimsel altyapıları olan bir beceri türüdür. Yazılı bir metnin üretiminde belli bir güçlük yaşanıyorsa bunun kaynağı öncelikle altyapısal boyutlarda aranmalıdır. Sözel metnin geliştirilmesinde belli bir noktada bir duraksama gerçekleştiğinde bilgiye erişmede, erişilen bilginin söze dönüştürülmesinde ya da söze dönüştürülmüş bir içeriğin yazıya aktarılmasında, vb. bir sorun var demektir. Yazma dizgesine ilişkin bilgi bu sorunun kaynağını belirlemede son derece işlevseldir.

Yazmanın dizgesel doğasına ilişkin bilgi sunmak ve bu doğrultuda bir bilinç oluşturmak bu kitabın temel amacıdır. Türkiye'de ilkokuldan üniversiteye her eğitim düzeyinde yazmaya ilişkin önemli sorunların yaşandığı, konuya ilgi duyan herkesin bildiği belirgin bir gerçektir. Bunun yanında yazmada karşılaşılan sorunların bugüne özgü olmadığı da açıktır. Yazma odağındaki sorunların varlığı ve sürekliliği, konuya ilişkin oluşmuş kültürün ya da bunların çözümünde uygulanan yöntem ve tekniklerin yetersizliğini de düşündürmektedir. Sorunların üstesinden gelmek için yazmaya ilişkin bilim dünyasında yapılan birçok çalışmadan elde edilen bulguları öğretim ortamlarına nitelikli biçimde aktarmak gerektiği söylenebilir. Bunun için yazma edimini tanımak ve içselleştirmek, ardından yazma ediminin doğasındaki işleyişi ve bu işleyişte yer alan birimleri öğretimsel süreçlere doğru biçimde taşımak gerekir. Bu kitapta verilen içerik, böyle bir amacın gerçekleştirilmesini sağlamaya yöneliktir.

Kitabın iki boyuttan oluştuğu söylenebilir. Birinci boyut ilk yedi bölümü kapsamaktadır. Bu boyutta yazmaya süreç temelli bakılmış ve yazma edimi yazma sürecinin aşamaları üstünden çözümsel biçimde ele alınmıştır. Birinci bölümde yazma modelleri tanıtılmış ve modeller üstünden okura hem yazma dizgesine yönelik kapsayıcı bir bakış açısı kazandırılmak istenmiş hem de yazmada yer alan birimlerin modelden modele gösterdiği farklılık duyumsatılmak istenmiştir. İkinci bölümde metin yapılandırma modeli tanıtılmış, metnin toplumsal yapı içindeki karşılığı ve örüntülü bir bütünlük olarak niteliği açıklanmıştır. Üçüncü bölümde yazma süreci Flower-Hayes modeli odağa alınarak tanıtılmış, yazılı bir metnin üretimi çeşitli aşamalarıyla bütüncül biçimde ele alınmıştır. Dördüncü bölümde yazmanın ilk aşaması olan planlama üstünde durulmuştur. Planlamanın önemi, planlama türleri ve stratejileri, planlamada karşılaşılabilecek olası sorunlar bu bölümün odağını oluşturmaktadır. Beşinci bölümde yazma sürecinin ikinci aşaması olan taslak metin oluşturma üstünde durulmuştur. Bu bölümde planlama aşamasında oluşturulan tezin ve tezi destekleyen düşüncelerin taslak metne nasıl yansıtıldığı ve

bunların ne tür bir düzenle aktarılması gerektiği anlatılmıştır. Altıncı bölümde oluşturulan taslak metnin nasıl gözden geçirileceği açıklanmış, bunun için gözden geçirme modelleri tanıtılmış ve gözden geçirme işleminin ardından metne yönelik verilecek tepkiler üstünde durulmuştur. Sonraki bölüm yazılmış bir metnin nasıl değerlendirileceğini konu edinmektedir. Daha çok öğretim ortamlarında görülen bu işlem yazmanın dış okur tarafından yeniden denetlenmesi işlevini yerine getirdiğinden kitapta ilk boyutta değerlendirilmiştir. Bölümde yazılı bir metnin farklı yaklaşımlarla ve farklı türlerde nasıl değerlendirilebileceği ele alınmıştır. Kitabın ilk yedi bölümü yazma sürecine ilişkin ağırlıklı olarak kuramsal bilgilerden oluşan bir içeriğe sahiptir.

İkinci boyut çoğunlukla öğretim ortamlarında gerçekleştirilecek uygulamalara yöneliktir. Bu boyutun başlangıcını oluşturan sekizinci bölüm anadilde ve yabancı dilde yazmanın ayırımına odaklanmaktadır. Bölümde anadili ve yabancı dil yazarlarının yazma sırasında gösterdiği düşünme ve uygulama farklılıkları çeşitli boyutlarıyla çözümlenmiştir. Dokuzuncu bölümde yazma becerisinin önemi üstünden yazmanın eğitim ortamlarına uyarlanması farklı boyutlarıyla verilmiştir. Bölümün içeriğini yazmanın eğitimi ve öğretimi konusunun oluşturduğu söylenebilir. Yazmaya ilişkin yanılığlara ve yaygın hatalara odaklanan sonraki bölümde yazma sırasında öğrencilerin dilsel üretim açısından gösterdiği hatalar betimlenmiştir. Bu hatalara yönelik çözüm önerilerinde bulunulmuş ve yazma öğretmenlerinin öğretim öncesi çeşitli öngörülerde bulunabilmesine olanak sağlanmıştır. Onbirinci bölüm anlatım biçimlerini irdelemektedir. Farklı anlatım biçimleri çeşitli örneklerle açıklanmış ve her birinin metnin dilsel iklimine ne tür bir katkı sağlayabileceği duyumsatılmıştır. Bir sonraki bölüm yaratıcı yazma konusunu ele almıştır. Son yıllarda geniş ölçüde ilgi gören yaratıcı yazma, yazarın anlam arayışı serüveni üstünden çözümlenmiştir. Yaratıcı yazmayı konu edinen alanyazındaki birçok kaynağın çoğunlukla türün popüler yanına odaklanmasına karşın bu kitap bağlamında yazmada işleyen süreçlerin bu türün de temelinde yer aldığına, farklılığın ikincil boyutlarda gerçekleştiğine ilişkin farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Kitabın son bölümü yazma edimine etki eden psikolojik nitelikleri açıklamaktadır. Bireyin bünyesinde bulunan kimi doğal niteliklerin yazmayı olumlu ya da olumsuz biçimde nasıl etkilediği ve bunların nasıl kullanılması ya da denetim altında tutulması gerektiği bölümün sorun edindiği noktalardır. Yazmanın öğretimi boyutuna yönelik bu bölümler öğretmenler açısından kullanışlı bilgiler içermektedir.

Yazmaya ilişkin kitapta verilen bilgiler güncel çalışmalara dayandırılmıştır. Bilim insanlarının farklı kültürlerde ve dillerde yaptığı araştırmalar yazma uygulamalarıyla eşgüdümlü ilerlemiştir. Uygulamalardan elde edilen bulgular yazmayı tüm süreçleriyle ayrıntılı biçimde betimlemeyi hedeflemiştir. Yazma edimine bilimsel yaklaşım yazma süreçlerinin bir yandan modellere dönüştürülmesini sağlamak-

ta, diğ er yandan yazma uygulamalarının modellerle tutarlı biçimde sürdürülmesini imlemektedir. Yazma süreçlerine ilişkin elde edilen birikim bu kitabın farklı bölümlerinde aktarılmıştır. Yapılan aktarım diğ er dillerde oluşturulan modellerin Türkçeye uyarlanması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Kitap, bu yönüyle yazma modellerine ve süreçlerine ilişkin birçok yeni terim de sunmaktadır. Kitabın bölümleri farklı yazarlarca ele alındığından kimi noktalarda aynı olguya ilişkin farklı adlandırmalar da yer almaktadır. Bu durum, ilgili terminolojinin Türkçeye yerleşme süreciyle ilgili doğal bir durumdur. Kitaba aynı birim ya da olguya ilgili yansıyan farklı terimleş-tirmeler bir öneri olarak değerlendirilmelidir. Bu noktada bölümlerin belli bir özerkliğ inin olduğu ve yazarların terim önerilerinin kendi sorumluluklarında bulunduğu göz ardı edilmemelidir.

Son olarak kitaba yazdıkları bölümlerle katkı sunan alanında yetkin bilim insanlarının kitabın yalnızca tasarlanmasında ve oluşturulmasında yer almayı her aşamasında destekleyici bir rol üstlendiklerini özellikle vurgulamak isterim. Bu noktada tüm yazarlara teşekkürü borç bilirim. Bunun yanında bölümlerin okunmasında ve gözden geçirilmesinde katkı sunan, gerekli düzenlemelerin yapılmasında yardımını esirgemeyen ve oluşan sorunlarda görüş ve önerileriyle çözüm üreten yakın dostum Gökhan ÇETİNKAYA'ya ayrıca teşekkür ederim. Kitabın bilim insanlarına ve yazma öğretmenlerine yarar sağlamasını dilerim...

Nihat BAYAT

Editör